

кошти в сумі 2945,3 тис. грн., на обласну цільову Програму роботи з обдарованою молоддю на 2007-2010 роки (затверджено рішенням обласної ради від 18 грудня 2007 року № 16/18) планується виділити 1891,0 тис. гривень.

Прогнозні показники обласного бюджету галузі освіти на 2009-20011 роки характеризують реальні перспективи щодо подальшого зростання витрат на заробітну плату працівників, зміцнення матеріально-технічної бази інтернатних закладів, поліпшення умов виховання та проживання вихованців цих закладів, виконання обласних програм розвитку освіти в наступні бюджетні періоди.

Бібліографія

1. **Про соціально-економічне становище області за 2007 рік.** - Луцьк, Головне управління статистики у Волинській області, - 2008. - 182с.

Рецензент: д. е. н., професор Римар М.В.

УДК 339.332

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО АПК В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

**А.А. ПОДЛЕВСЬКИЙ
М.М. МАТВІЙЧУК**

В статті досліджуються особливості розвитку вітчизняного АПК після вступу України до Світової організації торгівлі, а також можливі позитивні та негативні наслідки для сільськогосподарського виробника.

©А.А. Подлевський - ст. викладач Національного університету водного господарства і природокористування;

©Матвійчук М.М. - студент Національного університету водного господарства та природокористування

In the article the features of development of domestic APK are probed after entering of Ukraine into World organization of trade, and also positive and negative consequences are possible for an agricultural producer.

Ключові слова: АПК, СОТ, сільськогосподарський виробник, конкурентоздатність, експорт.

Після вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ), яке було офіційно ухвалено 5 лютого 2008 року Генеральною радою на засіданні у Женеві, активізувало потребу врахування можливих переваг і втрат національної економіки, зокрема, сільського господарства. У зв'язку із цим, важливим та актуальним питанням є розробки плану дій щодо мінімізації негативних та максимізації позитивних наслідків вступу України до СОТ.

Мета цієї роботи полягає в аналізі вже зроблених кроків в аграрному секторі нашої країни і передбаченні можливих позитивних і негативних наслідків для розвитку сільського господарства і сільської місцевості від приєднання України до Світової Організації Торгівлі (СОТ). На той час як наслідки від зміни торговельних режимів для експортерів, ризику для внутрішнього ринку взагалі, а також зміна рівня підтримки середніх і крупних сільськогосподарських виробників всебічно аналізуються в ході переговорного процесу, то питання впливу на сільську місцевість і на дрібних сільськогосподарських виробників, представлених переважно особистими селянськими господарствами, практично лишаються поза увагою.

Курс швидкого просування шляхом приєднання до системи ГАТТ/СОТ дозволяє не залишитись осторонь процесів глобалізації економіки і в порівняно стислі строки стати на шлях оздоровлення вітчизняної економіки, яке повинно позитивно вплинути на конкурентоспроможність і ефективну діяльність українського аграрного сектора.[2]

Проблематику щодо вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ) і її вплив на галузь сільського господарства, детально досліджували і продовжують досліджувати як вітчизняні так і іноземні економісти й політики. Зокрема ці питання представлені роботами таких науковців як: Барановський О., Ваврищук В., Супіханов Б., Головинська В., Гончаров Ю., Сиденко В., Залога З., Остатко Т. та інші.

Аналіз переваг і ризиків для сільського господарства і сільської місцевості України від вступу до СОТ побудовано на базі чотирьох джерел:

1. норм і правил СОТ, що регулюють торгівлю сільськогосподарськими і продовольчими товарами;
2. аналізу впливу СОТ на сільське господарство і сільську місцевість країн Центральної та Східної Європи;
3. аналізу ходу переговорного процесу щодо приєднання України до СОТ;
4. аналізу поточного стану сільського господарства України і сільської місцевості.

Угода щодо сільського господарства передбачає, що країни, які приєднуються до СОТ, беруть на себе зобов'язання з чотирьох основних напрямків:

- доступ на ринок сільськогосподарських і продовольчих товарів;
- державна підтримка сільського господарства;
- експортна конкуренція в сільськогосподарській і продовольчій торгівлі;
- санітарні і фітосанітарні заходи.

Найбільший вплив на розвиток сільської місцевості матимуть зобов'язання щодо державної підтримки сільського господарства. Всі заходи внутрішньої підтримки класифікуються у відповідності з головним критерієм - чи "викривляють" вони виробництво і торгівлю.

Група заходів так званої "зеленої скриньки" охоплює заходи державної підтримки, що зовсім не впливають, або мінімально впливають викривлюючим чином на виробництво і торгівлю. Ці заходи фінансуються з державного бюджету і не мають своїм наслідком підтримки цін виробників. Держава має право фінансувати заходи "зеленої скриньки" у будь-якому необхідному обсязі в залежності від можливостей бюджету.

Державні витрати в межах "зеленої скриньки" можуть здійснюватись у наступних напрямках:

- наукові дослідження, підготовка і підвищення кваліфікації кадрів, інформаційно-консультаційне обслуговування;
- ветеринарні і фітосанітарні заходи, контроль безпеки продуктів харчування;
- сприяння збуту сільгосппродукції, включаючи збирання, обробку і розповсюдження ринкової інформації;

- вдосконалення інфраструктури (будівництво шляхів, електромереж, меліоративних споруд) за виключенням операційних витрат на її утримання;
- утримання стратегічних продовольчих запасів, внутрішня продовольча допомога;
- забезпечення гарантованого доходу сільгоспвиробникам, удосконалення землекористування тощо;
- підтримка доходів виробників, не пов'язана з видом і обсягом виробництва;
- сприяння структурній перебудові сільськогосподарського виробництва;
- охорона навколишнього середовища;
- програми регіонального розвитку.

Вступ до СОТ – це, перш за все, довгострокова стратегія України, яка матиме значні позитивні наслідки для розвитку сільського господарства.

1. Вважається, що наслідком поступового зниження рівня захисту внутрішніх ринків країн-членів СОТ і зниження рівня експортних субсидій стануть підвищення і стабілізація світових цін майже на всі сільськогосподарські товари. Такі тенденції стануть вигідними для країн-експортерів з обмеженими фінансовими можливостями субсидування експорту, до яких належить Україна.

2. Очікуване поступове зниження цінової нестабільності на зовнішніх, а слідом за ними на внутрішніх агропродовольчих ринках, також сприятиме зниженню невизначеності і, таким чином, більш ефективному розподілу ресурсів сільськогосподарських виробників, що, у свою чергу, стане позитивним чинником розвитку внутрішнього агропродовольчого ринку і сільської місцевості.

3. Набуття членства у СОТ прискорить рух України у напрямку ринкових реформ шляхом створення цивілізованих умов конкуренції, зростання прозорості державної політики і приведення законодавства у відповідність до норм і правил СОТ. Ці чинники сприятимуть не тільки зростанню обсягів іноземних інвестицій в економіку України, але і покращенню умов для підприємництва, у тому числі і у сільській місцевості.

4. Для повноцінного використання вигод від вступу у СОТ потрібна базова інституційна реформа аграрного сектору. Таким чином, членство у СОТ стане каталізатором прискорення створення ринкових інституцій у сільській

місцевості взагалі і аграрному секторі зокрема, що сприятиме виходу сільського господарства із стану депресії і розвитку сільської місцевості.[2]

Членство в СОТ може зумовити для України такі переваги:

- додаткові можливості доступу до зовнішніх ринків;
- у довгостроковій перспективі участь у СОТ принесе переваги країнам — експортерам сільськогосподарської продукції з обмеженими фінансовими можливостями субсидування експорту, до яких належить і Україна. В результаті виконання вимог СОТ щодо поступового зменшення захисту внутрішніх ринків і зниження рівня експортних субсидій відбувається зростання і стабілізація світових цін майже на всі сільськогосподарські товари;
- стимулювання технологічного оновлення та переозброєння національного виробництва відповідно до світових стандартів внаслідок збільшення іноземних інвестицій в АПК;
- збільшення передбачуваності, прозорості та послідовності економічної політики уряду у сфері сільського господарства, що зменшить ризики ведення бізнесу та стимулює інвестиційну діяльність у секторі;
- розширення асортименту та якості пропонованих на ринку продовольчих товарів, зниження їх ціни, що є позитивним для споживачів;
- поживавлення виробництва в експортоорієнтованих галузях економіки, у т.ч. й АПК, внаслідок лібералізації режиму доступу до зовнішніх ринків;
- прискорення структурних реформ в аграрному секторі. Структурні пріоритети визначатимуться потенціалом конкурентоспроможності галузей і підприємств на зовнішніх ринках, а спрощення процедур доступу до цих ринків має прискорити структурні зміни;
- скорочення транспортних та інших витрат на ведення бізнесу с/г виробників (гарантований вільний транзит через територію країн-членів СОТ, зменшення ризиків тощо), що сприятиме підвищенню конкурентноздатності українських с/г товарів.

Однак не всі потенційні переваги країни, що вступила до СОТ, може реалізувати. Крім того, членство у цій організації може зумовити і певні негативні наслідки. Для українського АПК ці обмеження і недоліки наступні:

- зменшення рівня граничних тарифів ввізного мита може призвести до тиску імпорту на ті галузі АПК, які не мають переваг щодо рівня собівартості (виробництво цукру), а також на ті, що отримували значну державну підтримку (виробництво м'яса птиці і свинини) і, як наслідок, можливе звуження внутрішнього ринку збуту для цих товаровиробників;

- невисоке забезпечення сучасною технікою, технологіями, відсутність отримання "дешевих" кредитів на розвиток аграрного виробництва, відсутність ринку земель с/г приводить до нижчої конкурентоспроможності вітчизняних с/г виробників ніж аналогічні підприємства закордоном;

- переваги вільного доступу на ринки інших країн більшою мірою стосуються ринків з ціновою конкуренцією, тобто ринків сировинної продукції. Тому, якщо Україна покладатиметься лише на дію ефектів торговельної лібералізації, то вона ще тривалий час і далі вивозитиме переважно сировину, залишаючись у сфері низькотехнологічного експорту з низьким рівнем прибутків;

- може відбутися підвищення внутрішніх цін на насіння соняшника та олію внаслідок відміни експортного мита та збільшення вивозу цієї продукції. Втім, якщо розглядати цю проблему не з точки зору інтересів окремих груп, а з точки зору максимізації національного добробуту, то можна говорити про встановлення певного оптимального вивізного мита на насіння соняшника. Так, за результатами дослідження Українського центру міжнародної інтеграції, таке оптимальне мито у сезон 2003-2004 р. мало б скласти 13 % (для довідки: діюча ставка складає 17%).

Що стосується проблеми конкурентоспроможності українського АПК на світовому ринку, то на неї впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори. Відомо, що умови приєднання до СОТ країн-претендентів набагато жорсткіші, ніж зобов'язання щодо лібералізації торгівлі у членів цієї організації. Така нерівність послаблює позиції вітчизняної аграрної сфери, а отже, впливає на її конкурентоспроможність. Крім цього, правила СОТ не передбачають особливих режимів для держав, що формують ринкову економіку. Водночас багато економічно розвинених країн-членів СОТ (зокрема, країни ЄС) використовують експортні субсидії, квотування, достатньо високий рівень

державної підтримки виробників, що підвищує їх конкурентоспроможність на внутрішніх і зовнішніх ринках.

У країнах Європейського Союзу державна підтримка становить 37% у вартості одиниці продукції. Так, у загальній вартості сільськогосподарської продукції, виробленої у 2005 р. в ЄС, 125 млрд. дол. припадало на державну підтримку. У США вона досягає 18%, у Норвегії - 72,4% .

На рівень конкурентоспроможності аграрної сфери значний вплив мають і внутрішні фактори (природні, економічні, соціальні). Основними серед них є, насамперед, висока розораність сільгоспутідь - 78% . У структурі земельного фонду України значну частку займають ґрунти з незадовільними характеристиками (змиті, піддані вітровій ерозії, засолені, солонцюваті, перезволожені і т. д.). За розрахунками вчених, площа таких ґрунтів на орних землях перевищує 6,5 млн. грн., або становить 20% площі ріллі.

Послаблює конкурентоспроможність вітчизняного сільського господарства різке погіршення його матеріально-технічної бази. Так, парк наявної сільськогосподарської техніки на 85% складається з машин, які вичерпали свій ресурс, тому щорічно для потреб технічного переоснащення виробництва потрібно близько 4 млрд. грн.[5]

Виходячи з того, що після приєднання України до СОТ вже минув майже рік, потрібно чітко усвідомлювати, в якому стані на сьогодні знаходиться аграрна галузь України.

У нинішньому році державою було здійснено цілий ряд важливих і вагомих заходів щодо підтримки розвитку агропромислового комплексу, зокрема:

- збільшення видатків державного бюджету порівняно з 2007 роком в 1,7 раза, або на 6,8 млрд. гривень;
- зростання асигнувань на здешевлення вартості кредитів, спрямованих в АПК, що дало можливість залучити 13,8 млрд. грн. кредитів, або майже в 1,4 рази більше ніж торік;
- збільшення видатків на забезпечення інтервенцій Аграрним фондом на 2 млрд. гривень на інші заходи.

Це дозволило за 9 місяців нинішнього року забезпечити зростання обсягу виробництва валової продукції в усіх категоріях господарств проти відповідного періоду минулого року на 15,1 відсотка, в тому числі у сільськогосподарських підприємствах — на 35 відсотків, господарствах населення — на 4 відсотки.

Збільшення виробництва відбулося в 21 регіоні, серед яких агроформування Миколаївської (72,0%), Одеської (66,4%), Херсонської (49,9%), Кіровоградської (41,9%), Черкаської (31,7%), Запорізької (24,4%) областей і АР Крим (22,6%).

Був отриманий найвищий за всі роки незалежності врожай зернових культур, обсяги якого перевищили минулорічний рівень більше ніж в 1,7 рази.

Створено добру основу під урожай 2009 року. В оптимальні агротехнічні строки завершено посів озимих культур на площі 7,7 млн. га, що більше прогнозованих обсягів (102%).

У цілому у 2008 році забезпечена необхідно висока ефективність державних фінансових інтервенцій на ринку продовольчого зерна.

З метою стабілізації цінової ситуації зернового ринку та продуктів його переробки Аграрним фондом України закуплено 1,2 млн. тонн зерна, що в 1,4 рази перевищує визначений на 2008 рік обсяг формування державного продовольчого резерву вдвічі більше минулорічного.

Дещо стабілізувався стан справ у галузі тваринництва. Обсяги вирощування худоби та птиці в сільськогосподарських підприємствах перевищують її реалізацію на 3% і зросли на 9,9%, зокрема птиці на 21%.

В тваринництві також збільшується собівартість основних видів продукції, зокрема: виробництва м'яса великої рогатої худоби зросло на 45%, свиней і птиці – підвищилося на 40%.

За рахунок значного зниження цін на основні види сільськогосподарської продукції, що зумовлено, перш за все наслідками світової фінансової кризи, їх рівень не дає змоги в повній мірі компенсувати витрати на виробництво та одержати хоча б мінімальний прибуток.

В галузі рослинництва щорічно продовжують зберігатися негативні тенденції недотримання науково обґрунтованих сівозмін. Це, насамперед, стосується Харківської, Херсонської, Кіровоградської, Миколаївської, Дніпропетровської, Луганської, Запорізької областей, де посіви високорентабельного на сьогодні соняшнику в 2—3,6 рази перевищують допустимі норми. Тобто спостерігаються процеси екстенсивного використання та подальшого виснаження ґрунтів.

Загалом, економічна аграрна політика держави сьогодні і на найближчу перспективу повинна мати адресний і прагматичний характер, коли здоровий державний про-

тектонізм межує із системною роботою щодо підвищення ефективності агропромислового виробництва за рахунок диверсифікації та технологічного переоснащення на базі інноваційно-інвестиційної моделі розвитку. [4]

Щоб уникнути негативного впливу членства в СОТ на продовольчу безпеку України, доцільно здійснити наступні комплексні заходи:

- прийняти закон «Про продовольчу безпеку в країні», в якому чітко визначити її порогові значення, вказати заходи, які необхідно впровадити уряду у випадку їх перевищення;
- проводити більш дієву митно-тарифну і нетарифну політику; здійснювати регулювання цін на продукцію природних монополій, найперше на енергоресурси, які споживаються сільськогосподарськими товаровиробниками;
- суттєво покращити на всіх рівнях систему моніторингу за цінами на сільськогосподарську і промислову продукцію, доступність до ринкової інформації всіх суб'єктів продовольчого ринку;
- значно розширити наукові дослідження у сфері аналізу і оцінки впливу нових умов на аграрний сектор, розробити заходи щодо його адаптації до них; створити відкриту систему економічного та правового інформаційного забезпечення підприємств агробізнесу, щоб вони могли орієнтуватися у новій кон'юктурі ринку, ефективно використовувати можливості, отримані завдяки членству в СОТ.

Членство України в СОТ забезпечить захист ліберального торговельного режиму та створення передбачуваних і стабільних правових засад для ведення бізнесу та міжнародної торгівлі. Прийняття системи найбільш ефективних правил гарантує підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності та конкурентоспроможності економіки.

Україна отримає статус повноправного учасника міжнародної торгівлі, що дозволить їй брати участь у регіональних союзах та об'єднаннях. Членство у СОТ - необхідна умова лібералізації режиму торгівлі та початку перемовин про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.[5]

Отже, вступ до СОТ справить і позитивні, і негативні наслідки для сільського господарства. Як показує аналіз досвіду країн з перехідною економікою, підстав для

прогнозування катастрофічних наслідків від членства у СОТ для внутрішнього ринку України не має, проте і переваги не настільки очевидні. Реалізація потенційних переваг від членства у СОТ залежить від багатьох політичних і економічних чинників.

Бібліографія

- 1. Сайт «Україна й Світова організація торгівлі».** – [Електронний ресурс]: <http://wto.in.ua>.
- 2. Наслідки вступу до СОТ для української економіки** // Журнал „Бизнес”. – №5 (732). – 29 січня 2007 року. – С. 84-87.
- 3. Сайт «Інститут сільського розвитку».** – [Електронний ресурс]: <http://icp.org.ua>.
- 4. Супіханов Б.К. Перспективи розвитку агропромислового комплексу в умовах членства України в СОТ та формування зони вільної торгівлі з ЄС** // Економіка АПК. – 2008. – №11. – С. 138-144.
- 5. Залога З.М. Україна–СОТ в умовах ліберизації світової торгівлі сільськогосподарською продукцією** // Регіональна економіка. – 2008. – №1. – С. 236-241.

Рецензент: д. е. н., професор Павлов В. І.